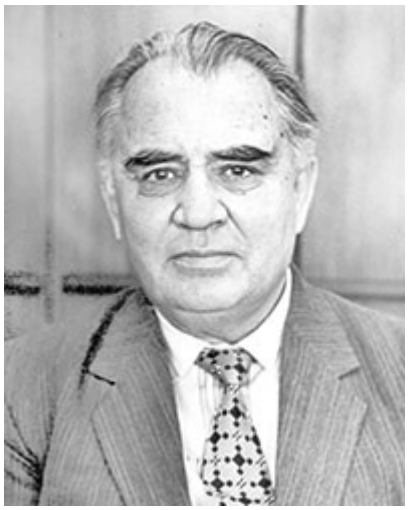
Pirimqul Qodirov (1928-2010)

Pirimqul Qodirov (1928-2010)

Pirimqul Qodirov (1928.25.10. Tojikiston Respublikasi Shahriston tumani Kengkoʻl qishlogʻi — 2010) — yozuvchi, adabiyotshunos olim. Oʻzbekiston xalq yozuvchisi (1988). Oʻzbekistonda xizmat koʻrsatgan madaniyat xodimi (1978).

Oʻrta Osiyo universitetining sharqshunoslik fakultetini (1951) tugatgan. SSSR Yozuvchilar uyushmasida oʻzbek adabiyoti boʻyicha maslahatchi (1954—63), Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi Til va adabiyot institutida katta ilmiy xodim (1963—83), Oʻzbekiston Respublikasi Adabiyot, san’at va me’morlik sohasidagi Davlat mukofotlari qoʻmitasi raisi (1989—94), Oʻzbekiston Oliy Kengashi (Madaniyat va madaniy meros qoʻmitasi raisi; 1991—95), Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisi (Fan, ta’lim, madaniyat va sport masalalari qoʻmitasi raisi oʻrinbosari; 1997— 2000) deputati boʻlib ishlagan.

Dastlabki hikoyasi — «Studentlar» (1951). Shundan keyin Pirimqul Qodirov yoshlar hayoti haqidagi «Uch ildiz» (1958, roman), mustabid tuzum sharoitida ichki erkini yoʻqotgan, mutelik dardiga giriftor boʻlgan qahramonlar hayoti aks etgan «Qadrim» (1961) va «Erk» (1968) qissalarini yozgan. Zamonaviy mavzularga bagʻishlangan bu va boshqa asarlarida Pirimqul Qodirov 2-jahon urushi yillarida kechgan mashaqqatli hayoti faktlari hamda shu davr haqidagi taassurot va mushohadalaridan samarali foydalangan. Zamonaviy mavzularga bagʻishlangan «Qora koʻzlar» (1966) va «Olmos kamar» (1976) romanlarida Pirimqul Qodirov ma’naviy-axloqiy masalalar bilan birga voqelikda, xususan, qishloq hayotida mavjud boʻlgan jiddiy muammolarga jamoatchilik e’tiborini qaratgan.

Shoʻro mafkurasi 70-yillarda tarixiy mavzuning yoritilishiga qattiq qarshilik koʻrsatganiga qaramay, Pirimqul Qodirov Abdulla Qodiriy, Oybek, Shayxzoda, Mirkarim Osim an’analarini davom ettirib, «Yulduzli tunlar» (1979) romanini yozdi. Yozuvchi bu asarida oʻzbek xalqi tarixining muhim sahifalarilan biri – buyuk shoir va davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Bobur siymosiga murojaat etib, uning murakkab va mashaqqatli hayot yoʻlini tarixan haqqoniy gavdalantirib berdi. Keyinchalik ushbu asarning davomi — «Avlodlar dovoni» (1989) romanini nashr etdi.

Pirimqul Qodirov «Yulduzli tunlar» («Bobur») va «Avlodlar dovoni» romanlarida Bobur, Humoyun va Akbarning hayot yoʻlini kuzatish orqali Boburiylar saltanatining vujudga kelishi va ravnaq topishini yorqin tasvirlashga erishgan. U uzoq oʻtmishda va oʻzga mamlakatda roʻy bergan voqealarni tasvirlashda oʻz fantaziyasiga emas, balki oʻzi e’tirof etganidek, «tarix fantaziyasi»ga, ya’ni chindan sodir boʻlgan voqealarga koʻproq asoslangan har ikkala asar ham keng kitobxonlar tarafidan samimiy kutib olinganiga qaramasdan,

sho‘ro mafkurasi tomonidan keskin tanqid qilinib, muallif o‘tmishni ideallashtirishda ayblandi.

Paxta yakkahokimligi davrida o‘zbek xalqi boshiga tushgan jabru jafolar o‘zbek adabiyotida ilk bor «Meros» (1974) qissasida o‘z ifodasini topdi. Pirimqul Qodirov shu davrda qissa janrida samarali ijod qilib, bolalar va yoshlar hayotidan olingan «Akramning sarguzashtlari» (1974), «Yayra institutga kirmoqchi» (1979), shuningdek, ma’naviy-axloqiy masalalarga bag‘ishlangan «Najot» («Baxillar va botirlar», 1980) qissalarini ham e’lon qildi. «Ona lochin nidosi» (2000) romanida 15-asrdagi Movarounnahrning ijtimoiy-madaniy va ma’naviy hayoti keng aks ettirilgan. Yozuvchi so‘nggi yillarda «Qalb ko‘zlari (badialar, o‘ylar, esdaliklar)» (2001) kitobini chop etib, shu yo‘nalishdagi yangi badia(esse)lar ustida ish olib bormoqda.

Pirimqul Qodirov adabiyotshunos olim sifatida o‘zbek tili va adabiyotining ilmiy-nazariy masalalari bilan shug‘ullanib, «Til va dil» (1972), «Xalq tili va realistik proza» (1973), «Til va el» (2005) risolalarini hamda 2 jildli «Adabiyot nazariyasi» uchun «Adabiy asarning tili» va «Adabiy jarayon» boblarini yozdi.

Pirimqul Qodirovning «Qadrim» qissasi asosida «Sening izlaring» (rejissyor R.Botirov) badiiy filmi, «Yulduzli tunlar» romani va «Jon shirin» hikoyasi asosida ko‘p seriyali videofilmlar (rejissyor M.Yusupov) suratga olingan. Uning «Bobur» pesasi (rejissyor B. Yo‘ldoshev) uzoq yillar mobaynida hozirgi O‘zbek milliy akademik drama teatrida, «Insof» pesasi esa viloyat teatrlari sahnalarida qo‘yilgan. Asarlari rus, ukrain, hind, urdu, turk, uyg‘ur, qozoq, qirg‘iz va turkman tillarida nashr etilgan.

Hamza nomidagi O‘zbekiston davlat mukofoti laureati (1981), «Shuhrat» medali (1994) va «El-yurt hurmati» (1998) ordeni bilan mukofotlangan.

2023-09-13 17:21:10